

Warszawa, 16 września 2024 r.

prof. dr hab. Tadeusz Szumlicz
Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie
t.szumlicz@vizja.pl

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Jakub Banaszewski

**PROCES WPROWADZANIA I FUNKCJONOWANIA
OTWARTYCH FUNDUSZY EMERYTALNYCH JAKO
ELEMENTU REFORMY SYSTEMU ZABEZPIECZENIA EMERYTALNEGO**

Promotor: dr hab. Urszula Kurczewska, prof. SGH

Wprowadzenie do recenzji

Przewód doktorski przeprowadzany jest w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce publicznej, na podstawie przepisów ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595; t.j. Dz.U. 2017 poz. 1789 z późn. zm.), w związku z art. 179, ust. 1 i ust. 3 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1696 z późn. zm.).

Recenzję przedstawiam zgodnie z literą ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595; t.j. Dz.U. 2017 poz. 1789 z późn. zm.), w szczególności z wymogami dotyczącymi rozprawy doktorskiej zawartymi w art. 13 ust. 1. Recenzja wyraża zatem moje opinie i odpowiedzi oceniające na pytania:

- czy rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego?
- czy rozprawa potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej?
- czy rozprawa wykazuje umiejętności kandydata samodzielnego prowadzenia pracy naukowej?
- a także ocenia formalne przygotowanie rozprawy.

Na tle odpowiedzi na powyższe pytania, formułuję uwagi krytyczne i przedstawiam konkluzję wynikającą z dokonanej recenzji rozprawy.

OCENA ORYGINALNOŚCI ROZWIĄZANIA PROBLEMU NAUKOWEGO

Rozwiązania systemowe w zakresie zabezpieczenia emerytalnego wymagają odpowiednio szerokiego spojrzenia naukowego, które również mogłoby być wykorzystywane w postępowaniu praktycznym. Za szerszy kontekst rozważań na temat organizacji i funkcjonowania systemu zabezpieczenia społecznego można uznać politykę publiczną, co z pewnością wyróżnia na plus recenzowaną rozprawę. Należy w pełni zgodzić się ze stwierdzeniem Autora, zawartym w Streszczeniu rozprawy, że: „Badania, prowadzone w perspektywie teorii z zakresu nauk o polityce i administracji, w tym głównie nauk o polityce publicznej, zmierzają do identyfikacji i analizy najbardziej kluczowych etapów i momentów przełomowych w procesie tworzenia i modyfikacji systemu OFE oraz wyodrębnienia podmiotów (m.in. instytucji, grup interesu, ekspertów), które miały w tych etapach największy wpływ na kształt reform.” (s. 6).

Z powyższego punktu widzenia, rozprawa doktorska mgra Jakuba Banaszewskiego podejmuje z pewnością ważny i oryginalny temat, w odpowiednim ujęciu badawczym, zarówno pod względem teoretycznym, jak też praktycznym. Praktycznym – zwłaszcza, gdy weźmie się pod uwagę duże zainteresowanie społeczne poziomem zabezpieczenia emerytalnego, a równocześnie – niezwykle niski poziom społecznej wiedzy o tym, na czym polega dokonane w 1999 roku zreformowanie systemu, jakie są zasadnicze konsekwencje zmiany systemu zabezpieczenia emerytalnego. W szczególności, niezrozumienie zmian systemowych w zabezpieczeniu emerytalnym było powodowane przez proces wprowadzania i funkcjonowania Otwartych Funduszy Emerytalnych (OFE) zarządzanych przez Powszechnie Towarzystwa Emerytalne (PTE). Pomagało w tym mącenie świadomości społecznej uprawiane przez polityków, w szczególności dziennikarzy – i niestety – również „ludzi nauki”.

Ocena oryginalności problemu naukowego podjętego w rozprawie jest zatem jednoznacznie pozytywna, mimo krytycznej uwagi dotyczącej sformułowania tytułu rozprawy, w którym – co zastanawiające – nie wyeksponowano kontekstu podjętych rozważań. O OFE jako elemencie reformy systemu zabezpieczenia emerytalnego napisano już sporo różnego rodzaju tekstów, które – mniej lub bardziej trafnie – opisują problem porażki OFE, a rozważania w kontekście polityki publicznej z pewnością mogą przyczynić się do lepszego wyjaśniania przyczyn porażki OFE.

OCENA WYKAZYWANIA OGÓLNEJ WIEDZY TEORETYCZNEJ W DANEJ DYSCIPLINIE NAUKOWEJ

Autorowi rozprawy chodzi o opisanie i wyjaśnienie organizacji i funkcjonowania OFE. Dokonuje tego w szerszym i stosownym kontekście polityki publicznej.

Nie mam większych wątpliwości co do wykazywanej przez doktoranta wiedzy teoretycznej w dyscyplinie naukowej, którą obecnie określa się, w ramach dziedziny nauk społecznych, mianem nauki o polityce i administracji (wcześniej nauki o polityce publicznej). Ocenę taką formułuję przede wszystkim na podstawie wywodów opisujących i wyjaśniających teorie polityk publicznych i procesu ich zmian (rozdział 1). Rozdział jest zakończony dobrym omówieniem polityki emerytalnej jako polityki publicznej, choć recenzent nie zgadza się ze stwierdzeniem, że „Jednym z przykładów sektorowej polityki publicznej jest polityka społeczna...”, chyba że chodzi o politykę społeczną w zakresie polityki socjalnej, w tym przypadku wobec osób starszych. Dobrze oceniam opis i wyjaśnienie zagadnień związanych z zabezpieczeniem emerytalnym, przedstawione zwłaszcza w rozdziale II, a także w rozdziałach III, IV, V.

Najogólniej, można stwierdzić, że Doktorant wykazuje się bardzo dobrą znajomością tzw. literatury przedmiotu, a także sprawną umiejętnością jej wykorzystania w wyrażaniu swoich poglądów.

OCENA UMIEJĘTNOŚCI SAMODZIELNEGO PROWADZENIA PRACY NAUKOWEJ

We Wstępie do rozprawy znajdujemy uzasadnienie podjęcia tematu, cel podjętych rozważań, tezę, pytania badawcze i hipotezy, co ma ukierunkowywać rozważania, a także przedstawić merytoryczny zakres rozprawy doktorskiej.

Cel rozprawy jest przywoływany w wielu miejscach wywodu. Jest nim analiza procesu reform systemu emerytalnego w Polsce, w tym „przede wszystkim wprowadzania i funkcjonowania OFE, uwarunkowań politycznych, instytucjonalnych, ekonomicznych i społecznych, ale także rola i znaczenie poszczególnych typów interesariuszy”, co ma być dokonane w szerszym i stosownym kontekście polityki publicznej. Na uwagę zasługuje bardzo ważne stwierdzenie, że: „Dotychczasowe analizy skupiały się głównie na aspektach ekonomicznych, pomijając rolę różnorodnych podmiotów w procesie decyzyjnym. W związku z tym, planowane badanie ma na celu zidentyfikowanie i zrozumienie aktywności nie tylko instytucji publicznych, ale również organizacji pracodawców, przedstawicieli sektora finansowego (IGTE, IZFiA, IDM, ZBP), ekspertów, think-tanków oraz związków zawodowych” (s. 16). Celami szczegółowymi są: wyodrębnienie najważniejszych etapów i okresów przełomowych w procesie wprowadzania i kształtowania systemu OFE; analiza uwarunkowań politycznych, instytucjonalnych, ekonomicznych i społecznych na poziomie krajowym i międzynarodowym wprowadzanych reform oraz czynników, które zdecydowały o sukcesie, bądź porażce wprowadzanych zmian; zidentyfikowanie grup interesariuszy mających realny wpływ na reformę emerytalną z 1999 roku. (s. 17).

Pytania badawcze stawiane w pracy Doktorant podzielił na dwa bloki. Pytania ogólne, dotyczące samej polityki emerytalnej jako polityki publicznej i odpowiedź na pytanie, dlaczego OFE stały się problematycznym zagadnieniem polityki publicznej? oraz pytania szczegółowe, wynikające z doprecyzowania pytań ogólnych, dotyczące udziału poszczególnych interesariuszy.

Tezy, że „wprowadzenie OFE było wynikiem współwystępowania różnych uwarunkowań i wpływu aktorów aktywnych w polityce emerytalnej, a proces funkcjonowania OFE podlegał licznym, niekiedy chaotycznym zmianom o charakterze politycznym i ekonomicznym”, nie sposób podważyć, zwłaszcza że jest sformułowana dość ogólnie, a chaotyczne zmiany o charakterze politycznym i ekonomicznym są w polskiej praktyce niczym nadzwyczajnym.

Doktorant formułuje, a właściwie opisuje i wyjaśnia pięć hipotez przyjętych w rozprawie (s. 18-19). Pierwszą hipotezą jest założenie, że „proces tworzenia nowego systemu emerytalnego i jego reformowania przebiegał wieloetapowo, jednak ze względu na zmienne uwarunkowania był modyfikowany i ostatecznie nie osiągnął zakładanego pierwotnie celu”. Druga hipoteza mówi o tym, że „powodem, dla którego OFE musiały zostać zreformowane jest rozbieżność między projektowanym celem reformy, a rzeczywistymi wynikami”. Trzecia hipoteza zakłada, że „poszczególne etapy reformowania polityki emerytalnej w Polsce były wynikiem splotu różnych procesów o charakterze politycznym, ekonomicznym i społecznym”. Czwarta hipoteza dotyczy „udziału interesariuszy i roli określonych koalicji w procesie reformowania polityki emerytalnej” i zakłada, że „zaprojektowanie i wprowadzenie nowego systemu emerytalnego w 1999 r. było efektem działania szerokich koalicji składających się nie tylko z ugrupowań politycznych, ale także ekspertów, naukowców, ośrodków badawczych, organizacji gospodarczych i społecznych itp.”. Piąta hipoteza zakłada, że „w procesie reform wpływ na decyzje polityczne wywierali różni interesariusze”. Z tymi hipotezami, ich dodatkowymi opisami oraz wreszcie z omówieniem ich weryfikacji trzeba się zgodzić, zwłaszcza że piąta hipoteza nie została zweryfikowana pozytywnie, albowiem decyzje o wprowadzeniu OFE oraz o późniejszych zmianach w funkcjonowaniu systemu emerytalnego były rzeczywiście konsultowane tylko w ograniczonym zakresie i realny wpływ na ostateczne decyzje był ograniczony przez polityczne priorytety rządu. (zob. Zakończenie, s. 343 i dalsze)

Realizację zamierzeń badawczych mgr Jakub Banaszewski podejmuje w rozprawie podzielonej, poza Wstępem, na sześć rozdziałów i Zakończenie.

W rozdziale I rozprawy (s. 24-89) zostały szeroko przedstawione ramy teoretyczne prowadzonych badań. Analiza procesu wprowadzania i reformowania systemu OFE jest prowadzona w perspektywie teorii polityki publicznej. Interesujące jest opisanie i wyjaśnienie teorii

polityk publicznych i procesu ich zmian, w tym rozważania czym jest polityka publiczna, jakie są jej definicje i ujęcia, jakie główne problemy i zagadnienia, jakie są prowadzone dyskusje akademickie z nią związane i jakie kierunki badań. Takie teoretyczne wprowadzenie umożliwiło również przedstawienie polityki emerytalnej jako polityki publicznej. Ogólna ocena rozważań zawartych w tym rozdziale jest według recenzenta bardzo wysoka.

Przedmiotem rozważań w rozdziale II (s. 90-124) jest problem budowania stabilnego systemu zabezpieczenia społecznego. Nakreślono w nim nawet krótki zarys historyczny budowania systemu emerytalnego w Polsce przedwojennej i w PRL oraz zmiany w systemie zabezpieczenia emerytalnego wprowadzane w pierwszym okresie transformacji systemowej w Polsce. Ocena rozdziału sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy obszerna część historyczna była w tej rozprawie potrzebna. Zdaniem recenzenta była zbędna (o czym w Uwagach krytycznych). Część niezbędną rozdziału oceniam wysoko.

Rozdział III (s. 125-178) został poświęcony procesowi wprowadzania przełomowej zmiany w zabezpieczeniu emerytalnym. Przeanalizowano w nim uwarunkowania i przyczyny zmiany polityki emerytalnej. Ta część pracy zawiera odwołania do analiz i opracowań naukowych oraz przeprowadzonych przez mgra Jakuba Banaszewskiego wywiadów z ekspertami, odnoszących się do instytucjonalnej inspiracji reformy. Zbadane zostały również uwarunkowania polityczne, społeczne i ekonomiczne reformy, a także zidentyfikowano kluczowe elementy, które miały zapewnić powodzenie polityki publicznej w zakresie zabezpieczenia emerytalnego. Na podstawie wywiadów z ekspertami odtworzono główne etapy reformowania polskiego systemu emerytalnego. W każdym z tych etapów zostały wyodrębnione najważniejsze instytucje i podmioty, które współdecydowały o kształcie kapitałowej części systemu. Zdaniem Doktora, tak szczegółowa analiza procesu wdrażania i funkcjonowania systemu OFE w Polsce pozwoliła wyjaśnić, dlaczego wprowadzono tego typu system, jakie były uwarunkowania polityczne, ekonomiczne i społeczne jego funkcjonowania, w jakim zakresie i dlaczego system był modyfikowany, co przyczyniło się do jego ostatecznej zmiany. Przeprowadzony w tym rozdziale wywód oceniam bardzo wysoko.

Rozdział IV (s. 179-215) dotyczy „reformowania reformy”. Na podstawie wypowiedzi eksperckich, opracowań naukowych i analiz ekonomicznych odtworzono czynniki warunkujące potrzebę wprowadzania zmian w systemie zabezpieczenia emerytalnego z 1999 roku. Wystarczająco szczegółowo opisano uwarunkowania i proces wprowadzania kolejnych reform w 2011 roku oraz w latach 2013-2014, a także dokonano oceny przeprowadzanych wtedy zmian. Staranne przedstawianie informacji i do nich odpowiednich wyjaśnień pozwala na wysoką ocenę treści rozdziału.

Istotną częścią rozprawy jest rozdział V (s. 216-311), w którym analizowane są uwarunkowania, po pierwsze, wprowadzanych w latach 2018-2019 rozwiązań nazywanych „wygaszaniem OFE” oraz – po drugie – koncepcji Pracowniczych Planów Kapitałowych (PPK). Doktorant przedstawia główne założenia planowych zmian, przyczyny i oczekiwane efekty, a także alternatywne scenariusze. Doktorant słusznie twierdzi, że w tym rozdziale analiza jest dość szczegółowa, albowiem był to niezwykle złożony i wieloaspektowy proces. Mgr Jakub Banaszewski przeanalizował większość opinii, stanowisk, postulatów i rekomendacji, zgłaszanych podczas konsultacji publicznych i poza nimi, których celem była rekonstrukcja różnorodnych poglądów i opinii. Najważniejsza jest udana próba pokazania, czy i w jakim zakresie były one uwzględniane w przygotowywanych aktach prawnych oraz jaka była w tym rola różnych typów interesariuszy. Rozważania przeprowadzone w tym rozdziale można ocenić dość wysoko.

Rozdział VI (s. 312-342) to odpowiednie rozważania na temat niepowodzeń w polityce publicznej w odniesieniu do spraw emerytalnych, a także próba wyjaśnienia, wcześniejszego zdania: „dlaczego reforma systemu emerytalnego w Polsce zakończyła się niepowodzeniem” (s. 23).

W Zakończeniu (s. 343-355) potwierdzono tezę rozprawy i w obszernych opisach i wyjaśnieniach dokonano weryfikacji hipotez przyjętych w rozprawie. Znajdujemy w nim główne ustalenia teoretyczne wynikające z przeprowadzonej rozprawy oraz pewne wnioski analityczne o charakterze praktycznym.

Rozprawę kończą dobrze sporządzone: Bibliografia i obszerne spisy (ustaw i dokumentów rządowe oraz źródeł internetowych).

Zakres czynności badawczych podjętych przez mgra Jakuba Banaszewskiego w osiągnięciu celów rozprawy jest rzeczywiście obszerny. W badaniach zastosowano metodę *desk research* oraz indywidualne wywiady pogłębione z kluczowymi ekspertami i interesariuszami uczestniczącymi w procesie reformowania systemu zabezpieczenia emerytalnego. Wykorzystano analizę danych zastanych: z dokumentów urzędowych i regulacji prawnych pochodzących z badanego okresu, z analiz i opinii eksperckich, z danych ośrodków badawczych i eksperckich (w tym: GUS, Eurostat, CBOS, think tanks). Obszerne jest także odwoływanie się do literatury przedmiotu. Można się zgodzić, ze stwierdzeniem Doktoranta, że „przede wszystkim zastosowano metodę analizy historyczno-porównawczej, aby prześledzić i wyjaśnić złożony i długi proces tworzenia i kształtowania systemu OFE w Polsce”, co pozwoliło „wyodrębnić najważniejsze jego etapy, a także określić znaczenie i rolę poszczególnych instytucji publicznych i interesariuszy zewnętrznych oraz scharakteryzować uwarunkowania polityczne, społeczne i ekonomiczne tego procesu” (s. 7-8).

Uważam, pomijając w tym miejscu metodologiczną ocenę sposobu potraktowania tezy, hipotez i pytań badawczych, że przyjęta struktura treści rozprawy, w relacji do tak sformułowanych zapowiedzi badawczych, nie budzi zastrzeżeń. Opinię wzmacnia badanie własne przeprowadzone wśród – jak się wydaje – kompetentnych przedstawicieli nauki i praktyki. Rzetelnie zrealizowany zakres opisanych czynności badawczych pozwala bez wątpliwości stwierdzić umiejętności Doktoranta samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

UWAGI KRYTYCZNE

Tytuł rozprawy został sformułowany poprawnie, jednakże z punktu widzenia zawartości rozprawy należałoby odnotować w nim rozważania w kontekście polityki publicznej.

Podział pytań badawczych stawianych w pracy na ogólne i szczegółowe wydaje się sztuczny, co widać w Zakończeniu, w którym literalnie do nich już się nie wraca.

Słabym fragmentem rozprawy jest Wstęp, a właściwie jego preambuła, rozpoczęta i zakończona podobnymi sformułowaniami, z wyrażeniem połowy prawdy o tym, co system emerytalny ma gwarantować.

Wywód rozprawy dobrze odzwierciedla przyjęta struktura opracowania, nie można jednak pochwalić doktoranta za zrównoważony podział treści rozprawy. Można było zastanowić się nad innym podziałem treści stricte emerytalnych, rezygnując „przy okazji” z powtórzeń. Z pewnością można by połączyć w jeden rozdział niezbędne rozważania z rozdziału II i rozważania z rozdziału III.

Niezwykły dysonans czasowy występuje między treścią zawartą w punktach 2.1. i 2.3. w rozdziale II (punkt 2.2. opuszczono w numeracji).

Zupełnie zbędny w podjętych rozważaniach jest pkt. 2.3. rozdziału II, w którym są też wątpliwe stwierdzenia, np. s. 116: „Jednym z powodów, dla których system emerytalny musiał zostać zmodyfikowany w latach 90-tych była rosnąca wysokość składki. We wczesnych latach powojennych wysokość składki wynosiła 15,5 proc. wynagrodzenia. Obciążenie to w poszczególnych latach rosło – do 25 proc. w roku 1981, 33 proc w 1982 roku aż to 43 proc. w roku 1986. Obniżona w 1987 roku składka, w 1992 roku ponownie wzrosła, wynosząc 45 proc.”. Przecież część emerytalna składki nie była wydzielana i jej nie zmieniał się proporcjonalnie w stosunku do całej składki.

Celowy z punktu widzenia rozważań podjętych w rozprawie, ale dość chaotyczny jest opis zmiany systemu emerytalnego na początku transformacji (s. 120-124), z nieuniknionymi uproszczeniami. Chodzi o sformułowania: „w celu budowania kapitału emerytalnego”; „Podstawa wymiaru świadczeń została określona na poziomie 24%...” – s. 121; „Próby

reformowania w tym okresie systemu, odbywające się poprzez modyfikacje zasad wyliczania i przyznawania świadczeń emerytalnych, uznać można za sukces połowiczny. Nie rozwiązywały one kluczowych problemów narastających w tym okresie, a wręcz potęgowały je.” – s. 122. Opis ten kończy się wywodem chwającym dokonane zmiany, ale tylko z odwołaniem do faktycznej autorki tej zmiany (czy zatem jest obiektywny?).

Nie wiem, jak odczytać: „Ponadto uznaje się, że jednym z najważniejszych elementów reform systemu emerytalnego było wprowadzenie części kapitałowej oraz utworzenie OFE, co zdecydowało o kształcie tego systemu”. Zakładam, że zdanie bez odnośnika wyraża również opinię Doktoranta, choć podobne stwierdzenia można znaleźć w wielu publikacjach emerytalnych. Moim zdaniem, wprowadzenie OFE było bardzo ważne, ale przede wszystkim w sensie „narzędziowym” (instrumentu w realizacji polityki publicznej). To zapowiedź OFE, skoncentrowanie uwagi na rozwiązaniu kapitałowym (vide reklamy z tamtego okresu), umożliwiła zrealizowanie najważniejszego celu systemowego, a mianowicie systemu o zdefiniowanej składce. W podjętym kontekście polityk publicznych można by to szczególnie wyeksponować.

W wielu miejscach wywód Doktoranta sugeruje możliwość zrezygnowania w systemie emerytalnym o zdefiniowanej składce z solidaryzmu międzypokoleniowego (np. s. 120: „nie dokonano zasadniczych zmian systemu emerytalnego, nadal funkcjonował stary system oparty o model repartycyjny, zakładający solidarność międzypokoleniową”). Przecież każdy publiczny system emerytalny, nawet system w pełni kapitałowy, zakłada repartycyjność (solidaryzm międzypokoleniowy).

Zastanawiające jest bezkrytyczne przywołanie następującej opinii (s. 84): „Trzecią wyodrębnioną grupą w debatach są aktorzy z kręgów ubezpieczeniowo-społecznych, którzy dostrzegają przede wszystkim wady zreformowanego systemu. Przekonują, że filar kapitałowy jest całkowicie niepotrzebny, ponieważ zmienia ubezpieczeniowy charakter systemu...”. Recenzent uważa się za osobę „z kręgów ubezpieczeniowo-społecznych”, a niejednokrotnie twierdził, że polski system emerytalny ma ściśle „ubezpieczeniowy charakter”, ubezpieczeniową konstrukcję (prywatnego ubezpieczenia rentowego z odroczonym terminem płatności) i jest to najbardziej ubezpieczeniowa forma w ujęciu międzynarodowym. Druga część tej opinii to: „systemu..., który ma służyć wszystkim obywatelom, ale szczególnie tym najuboższym. Nowy system został wprowadzony pod wpływem lobby silnych instytucji finansowych i najprawdopodobniej doprowadzi do poważnego obniżenia emerytur”; z tą z kolei częścią opinii recenzent się wielokrotnie zgadzał przedstawiając swoje wyliczenia, dotyczące relatywnie „poważnego obniżenia emerytur”, czyli stóp zastąpienia wynagrodzeń emeryturą, osobom gorzej sytuowanych. O tym jest choćby w książce zamieszczonej w Bibliografii (s. 171 i 249 oraz s. 265-266).

Odwołując się, do zaproponowanego przez recenzenta, wyróżnienia dwóch faz ryzyka starości, Doktorant nie zauważa, że takie rozróżnienie odnosi się do paradoksu z natury ubezpieczeniowego, który jest przyczyną niezrozumienia pojęcia dziedziczenia oszczędności emerytalnych. Samemu problemowi dziedziczenia Doktorant poświęca jednak wystarczająco dużo miejsca.

Zastanawia jednoznaczne traktowanie prywatności OFE, jeżeli jest to powierzenie przez państwo podmiotowi prywatnemu zarządzania częścią, jednak publicznego, systemu (w tabeli 4, s. 139, „prywatne (OFE)”, a nie – PTE).

W rozprawie pojawia się kategoryczne stwierdzenie: „...reforma systemu emerytalnego w Polsce zakończyła się niepowodzeniem”. Z najważniejszego punktu widzenia, a więc wprowadzenia systemu o zdefiniowanej składce, z pewnością się powiodła, bo to było główne zamierzenie zmiany. Czy Doktorant ma na ten temat inne zdanie i jakie za tym argumenty.

Dziwi mnie, że Doktorant nie umieścił w pracy politycznego aspektu, związanego z utworzeniem nowej partii politycznej na fali sprzeciwu wobec „skoku na OFE”.

Przynajmniej dziwne, wydają się odwoływania w rozprawie doktorskiej do takiego źródła, jak: „*Na czym polegała reforma emerytalna z 1999 r.?*”, Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki. Pomijam niewątpliwe plagiatowanie zawarte w takim źródle.

Natomiast tak ważne stwierdzenie, jak: „Najbardziej rewolucyjną zmianą wprowadzoną w systemie emerytalnym jest powiązanie wysokości świadczenia emerytalnego ubezpieczonego z wysokością wpłacanych składek oraz z jego wiekiem przejścia na emeryturę. Istotne jest to, że reforma systemu została wprowadzona nie dla podniesienia wysokości emerytur, ale przede wszystkim miała ratować finanse państwa, które w tamtym okresie były zagrożone przez dysfunkcyjny system emerytalny.”, pozostaje bez jakiegokolwiek odnośnika.

Na koniec krytycznych uwag pozostawiam sprawę podnoszenia (podwyższania) wieku emerytalnego. O takiej konieczności pisze Doktorant i mówi wielu przywoływanych ekspertów. Nieporozumienie polega na tym, że sama konstrukcja systemu (system o zdefiniowanej składce) miała powodować wydłużanie aktywności zawodowej Polek i Polaków. W „Bezpieczeństwie dzięki różnorodności” sugerowano – na co nie zwraca się uwagi i unika wyjaśnień – wyrównanie wieku emerytalnego na poziomie 62 lat dla kobiet i mężczyzn. Dopiero wyborcza porażka polityczna spowodowała, że dzisiaj mówi się o podniesieniu „efektywnego” wieku emerytalnego (właściwiej – o wydłużaniu aktywności zawodowej). Można by oczekiwać, że podjęcie tego tematu znajdzie się w rozprawie, właśnie w kontekście polityki publicznej.

UWAGI FORMALNE

Do recenzowanego opracowania nie zgłaszam istotnych uwag formalnych. Wywód wyróżnia dobry język (choć zdarzają się tzw. literówki i zbędne spacje, a praca nie wydaje się dobrze szczytana, jeżeli np. 6 razy mamy: „sytemu” zamiast „systemu”). Nie mam istotnych uwag do odnośników i przypisów (poza jedną wskazaną wyżej). Starannie przygotowane są zestawienia tabelaryczne. Trochę dziwi numeracja struktury pracy: rzymska numeracja rozdziałów powtarzana arabską numeracją punktów w rozdziale. Brak jednego punktu w rozdziale II. Źle jest sformatowana Bibliografia.

KONKLUZJA

Przyjęta do recenzji rozprawa doktorska, pomimo sformułowanych uwag krytycznych i wątpliwości, które w recenzji zdają się zbyt widoczne, spełnia ustawowe kryteria, tj.: (1) stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest opisanie i wyjaśnienie problemu wprowadzania rozwiązań kapitałowych do systemu emerytalnego w kontekście polityki publicznej; (2) wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki o polityce publicznej (nauki o polityce i administracji) na dobrym poziomie, a w szczególności w zakresie wiedzy dotyczącej zabezpieczenia emerytalnego i udziału w nim rozwiązań kapitałowych; (3) potwierdza umiejętność Doktoranta samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, co wynika z dobrze przeprowadzonego badania oraz dobrego wyjaśniania możliwości wykorzystania ustaleń naukowych w praktyce.

Praca doktorska przygotowana przez mgra Jakuba Banaszewskiego jest opracowaniem, które w całości oceniam jednoznacznie pozytywnie pod względem merytorycznym i formalnym. Rozprawa doktorska mgra Jakuba Banaszewskiego, napisana pod opieką promotorki dr hab. Urszuli Kurczewskiej, prof. SGH, spełnia wymagania stawiane pracy doktorskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce publicznej (nauki o polityce i administracji). Wnioskuje o dopuszczenie magistra Jakuba Banaszewskiego do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Tadeusz Szumlicz